

Вважаємо, що подальшого дослідження потребує проблема скоординованої діяльності різних вузів з метою методичного обґрунтування і методичного забезпечення етичної підготовки фахівців.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Інструкція щодо проведення експериментальної роботи по формуванні етичної компетентності майбутнього вчителя початкових класів / Автор-упорядник Хоружа Л. Л. – К.: КМПУ ім. Б. Д. Грінченка, 2003. – 26 с.
2. Майбутньому вчителю про основи педагогічної майстерності: Навчальний посібник / За ред. проф. Е.О. Грішина – Тернопіль, 1993. – С. 144-167.
3. Професійна етика вчителя: час і вимоги / За заг. ред. Б. М. Жебровського. – К., 2000. – 67 с.
4. Чернокозов И. И. Профессиональная этика учителя: Кн. для учителей. – К., 1988. – 223 с.

УДК 378

А.В.Міняйлова

ГУМАНІСТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

У статті окреслено проблему гуманістичного виховання студентів вищих технічних навчальних закладів та стан її розробленості у сучасній психолого-педагогічній літературі. Обґрунтовано актуальність даної проблеми та необхідність її подальшого наукового дослідження.

In the article the problem of humanistic upbringing of technical higher educational establishments' students and the degree of its investigation in modern pedagogical and psychological literature are determined. The actuality of the problem and necessity of its further investigation are discovered.

У контексті гуманізації та гуманітаризації вищої освіти України, інтеграції держави в європейський науково-освітній простір у рамках Болонського процесу перед вищими навчальними закладами поставлено завдання підготовки не лише фахівця своєї галузі, а формування гуманістично спрямованої особистості. Це зазначено Національною доктриною розвитку освіти України у XXI столітті, Законами України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, концепцією гуманітаризації вищої освіти та іншими офіційними нормативно-правовими документами держави.

Накреслені у цих документах завдання потребують розв’язання низки наукових і практичних проблем, однією з яких є гуманістичне виховання студентів вищих навчальних закладів. І якщо заклади гуманітарного профілю більш чи менш справляються з означеним завданням, то в технічних вищих навчальних закладах ситуація набагато складніша. Через значну кількість технічних дисциплін предметам соціально-гуманітарного профілю відводиться незначне місце у навчально-виховному процесі. Аналіз навчальних планів кафедр соціально-гуманітарних дисциплін та філософії і культурології технічних університетів свідчить, що за час навчання студенти опановують лише 6–8 дисциплін соціально-гуманітарного та культурологічного профілю, на кожну з яких відводиться в середньому від 20 до 60 годин, що негативно позначається на формуванні цілісного світогляду студентів та їх моральних якостей.

В умовах модернізації вищої освіти України, зумовленої становленням нової філософії освіти, цілком очевидним є протиріччя між соціальним замовленням, пов’язаним із поглибленою гуманітаризацією і гуманізацією системи освіти, та усталеною практикою пріоритетності предметної підготовки фахівців технічного профілю, неспроможних якісно реалізувати свої гуманістичні потенції і себе як гуманістично спрямовану особистість.

Отже, проблеми гуманістичного виховання студентів вищих технічних навчальних закладів актуальні з точки зору реалізації принципу гуманізму в усіх сферах життєдіяльності людини та науково-методичного забезпечення гуманізації вищої технічної освіти.

Різні аспекти досліджуваної проблеми висвітлені в працях вітчизняних і зарубіжних науковців і філософів. Значний внесок у розробку методології і теорії гуманістично орієнтованої освіти зробили А.Капська, І.Кузнецова, Н.Ничкало, Г.Пустовіт, М.Романенко, М.Стельмахович, Б.Ступарик, О.Сухомлинська та ін.; гуманістичні ідеї розвитку особистості закладені у працях Ш.Амонашвілі, І.Беха, І.Зязюна, В.Кременя, Л.Сіднева, Г.Тарасенко та ін.; питанням теорії і практики гуманістичного виховання студентів вищих навчальних закладів присвятили свої роботи Є.Барбіна, Р.Беланова, Л.Бобко, Г.Дашутін, О.Корольчук, П.Кравчук, М.Повночовий, Л.Сохань та ін. Але, незважаючи на значну кількість досліджень з питань гуманізації освіти і виховання, проблема гуманістичного виховання студентів вищих технічних навчальних закладів ще не стала предметом спеціального дослідження вітчизняної педагогічної науки.

Ми ставили за *мету* дослідження окреслити проблему гуманістичного виховання студентів вищих технічних навчальних закладів.

Відповідно до мети нами поставлені такі *завдання*: 1. Обґрунтувати актуальність проблеми гуманістичного виховання студентів технічних університетів і необхідність її подальшого наукового дослідження. 2. Дослідити стан розробленості проблеми гуманістичного виховання студентів вищих технічних навчальних закладів у сучасній психолого-педагогічній літературі.

Процес гуманістичного виховання студентів вищих технічних навчальних закладів вимагає глибокого розуміння понять “гуманізм”, “гуманність”, “гуманізація освіти”, “гуманістичне виховання особистості”, наукового обґрунтування і впровадження в навчально-виховний процес цих закладів системи гуманістичного виховання, яка б відповідала вимогам суспільства і гармонічному розвитку особистості.

Гуманізм (від лат. human – людський) – це визначення цінності людини як особистості, її права на вільний розвиток і прояв своїх здібностей, утвердження блага людини як критерію оцінки суспільних відносин.

Під гуманністю розуміють людяність, людинолюбство, повагу до людини, до її гідності.

Гуманізація освіти – це відбиття в освітньому просторі тенденцій гуманізації сучасного суспільства, коли особистість виступає найвищою цінністю, а забезпечення блага кожної людини є найважливішим критерієм суспільних відносин [2].

Під гуманістичним вихованням розуміють процес особистісно орієнтованого виховання, який ґрунтується на діалектичній єдності загальнолюдських і національно-духовних цінностей, та своєю метою ставить формування людини як неповторної особистості, готової до самоактуалізації та самореалізації на засадах гуманізму [4].

Гуманізація як соціально-педагогічне явище має свої витоки ще зі стародавніх часів. Ми знаходимо провідні ідеї гуманізму в роботах античних мислителів: Аристотеля (“Не для того ми розмірковуємо, щоб знати, що таке добродіє, а для того, щоб стати добрими людьми”), Демокрита (“Бути хорошою людиною означає не тільки не робити несправедливості, але й не бажати цього”), Платона (“Я вважаю загубленою ту людину, яка втратила почуття сорому”), Сократа (“Єдине, чим кожна чесна людина повинна керуватись у своїх вчинках, – це справедливо чи не справедливо те, що вона робить, чи є це діяння доброї чи злої людини”) [3]. Ідеї гуманізму були предметом філософських міркувань середньовічних діячів – Тертуліана, Августина, Фоми Аквінського та ін.

Цілісна система поглядів на людину як на найвищу цінність склалася в Західній Європі у XVI – XIX століттях. Через сотні років не втратили своєї актуальності вислови видатних філософів і педагогів-гуманістів тієї епохи: А.Дистверга (“Виховання громадянина повинно ґрунтуватися на вихованні людини”), Я.А.Коменського (“Добродіє розвивається через справи, а не через балаканину”), Ж.-Ж.Руссо (“Люди! Будьте людяні! Це

ваш перший обов'язок!"), Д.Дидро ("Найщасливіша людина та, яка дає щастя найбільшій кількості людей"), І.Песталоцці ("Щоб змінити людей, їх треба любити. Вплив на них пропорційний любові до них"), Д.Локка ("Від правильного виховання дітей залежить добробут всього народу") [3]. Гуманісти епохи Відродження вперше висунули ідеї "природних прав" людини, даючи оцінку будь-якому соціальному устрою з погляду відповідності його природі людини. Тим самим вони намагалися знайти шляхи поєднання інтересів особистості і суспільства. Просвітителі-гуманісти вбачали самоціль людини в її вільному розвитку на основі освіти, що спиралася б на досягнення античної культури, викликавши цим справжній переворот у культурі і світогляді людей свого часу [5].

Глибокий аналіз і подальший розвиток ідеї гуманістичного виховання набули в роботах видатних вітчизняних педагогів XVIII – XIX ст. Так, К.Ушинський вважав, що "У вихованні все повинно базуватися на особі вихователя, тому що виховна сила виливається тільки з живого джерела людської особистості. Ніякі статuti і програми, ніякий штучний організм закладу, хоч би як хитро він був придуманий, не може замінити особистості в справі виховання". Вагомий внесок у світову педагогічну науку з питання гуманістичного виховання зробили: М.Пирогов ("Істинний предмет навчання складається з приготування людини бути людиною"), М.Добролюбов ("Природні прагнення людства, приведені до простішого знаменника, можуть бути виражені у двох словах: "Щоб усім було добре!"), Д.Писарев ("Для старанного виконання і маленької справи потрібна якщо не велика, то добра людина. Ми цю істину цінуємо мало"), О.Герцен ("Бути людиною у людському суспільстві – зовсім не важкий обов'язок, а звичайний розвиток внутрішньої потреби"), В.Белінський ("Гуманність є людинолюбство, але розвинене свідомістю і освітою"), Л.Толстой ("Добру і розумну людину можна визнати по тому, що така людина вважає інших людей і краще і розумніше за себе"), Г.Сковорода ("Дослідження найвищих добродітностей є мета людини. У їх досягненні не можна ставити собі перешкод") [3].

Великим прихильником ідей гуманізму був А.Макаренко, видатний вітчизняний педагог-новатор XX століття. Він вбачав гуманізм закладів освіти у реалізації основної ідеї гуманістичного виховання, яка, на його думку, полягає у відповідальності, постійному піклуванні та конкретних діях з боку вихователів зі створення умов побуту, навчання, праці, оволодіння професією, фізичного і духовного розвитку особистості.

Вершиною розвитку ідей гуманістичного виховання сьогодні можна вважати педагогічну спадщину видатного українського педагога В.Сухомлинського, яка пронизана ідеями людяності, любові, співчуття, розуміння іншої людини, поваги до неї. Гуманістична основа педагогічної системи Сухомлинського полягає у визнанні цінності людини, її індивідуальної свободи і гідності, права на щасливе життя і творчість, у створенні умов для всебічного гармонійного розвитку кожної особистості [6]. Тому, на його думку, "головним предметом в школі повинно бути людинознавство" [2].

Сухомлинський визначає такі основні вимоги до виховного процесу:

- любов до кожної дитини;
- повага дитини як особистості;
- віра в талановитість дитини та її добре начало;
- знання дитини, її душі, прагнень, можливостей;
- піклування про всебічний розвиток особистості;
- розуміння дитини;
- розвиток почуття власної гідності дитини;
- навчання дитини гуманним взаєминам з іншими людьми.

Таким чином, В.Сухомлинським зроблено великий внесок у розвиток гуманістичного підходу до виховання особистості. Концептуальні положення його педагогічної системи, які сьогодні є дуже актуальними в умовах гуманізації освіти, в тому числі і вищої, залишаються невід'ємною базовою основою гуманістичного виховання студентів.

Проблеми гуманізації освіти стали предметом наукових досліджень нашого сучасника Г.Балла. Провідну ідею гуманізації освіти у психолого-педагогічному аспекті науковець пропонує визначити як “орієнтацію її цілей, змісту, форм і методів на особистість того, хто навчається, гармонізацію його розвитку” [1]. Він виділяє такі складові гуманізації освіти[1]:

1. Гуманістичне переосмислення основних функцій освіти – трансляційної (передавання новому поколінню цінностей, настанов, знань, умінь, навичок, стратегій творчої діяльності, правил поведінки) і адаптаційної (допомога індивіду пристосуватись до вимог суспільства).
2. Гуманізація умов сьогоденного життя.
3. Любов і повага до учнів з боку педагогів.
4. Індивідуалізація.
5. Роль педагога як суб’єкта гуманістично спрямованої освіти.

Особливості гуманізації професійної освіти, в тому числі й вищої, передбачають, на думку Г.Балла, надання переваги особистісному началу над професійним. Основою розвитку особистості є її ціннісно-мотиваційний стрижень, який визначає її спрямованість, зокрема, професійну.

Підвищенню рівня гуманістичної вихованості студентів в умовах професійної освіти сприятимуть такі підходи [1]:

- 1) розкриття цілісних якостей особистості, характерних, в першу чергу, для її майбутньої професії;
- 2) окреслення сукупності інтегративних якостей, притаманних гармонійно розвиненій особистості;
- 3) узгодження загальних і особливих вимог до гармонійного розвитку особистості з врахуванням індивідуальних особливостей і прагнень студентів.

Г.Балл вважає, що навчально-виховний процес закладу освіти, організований з врахуванням зазначених вище вимог, сприятиме розкриттю індивідуально-творчого потенціалу студентів та оволодінню ними знаннями і цінностями, необхідними людині як особистості і фахівцю у будь-якій сфері її життєдіяльності.

У процесі оволодіння студентами загальнолюдськими гуманістичними цінностями визначальним є не теоретичне опанування змісту цих цінностей, а психологічна орієнтація особистості.

Висновки. Головною ланкою навчально-виховного процесу технічних університетів є студент, його індивідуальність. І завдання закладу освіти в руслі досліджуваної проблематики – сприяти його всебічному гармонійному розвитку і формуванню гуманістично спрямованої особистості. Ця концептуальна ідея ґрунтується на загальнолюдських засадах гуманізму, що передбачають формування і розвиток високоморальних якостей особистості, таких як честь, гідність, доброта, співчуття, добросовісність, відповідальність, а також формування потреби здійснення добрих вчинків з метою реалізації себе як члена суспільства.

Ефективність гуманістичного виховання студентів вищих технічних навчальних закладів в умовах гуманізації та демократизації вищої школи може бути досягнута, якщо цей процес побудувати на основі розробки та впровадження в навчально-виховний процес науково обґрунтованої моделі та педагогічної технології на засадах гуманістичної педагогіки, спрямованої на реалізацію принципу гуманізму.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Балл Г. Гуманізація освіти в контексті сучасності: психолого-педагогічні орієнтири // Освіта і управління. – 1999. – 33. – Том 3. № 3. – С. 21 – 33.
2. Барбіна Є.С. Гуманістична спрямованість навчально-виховного процесу у вищих закладах освіти // Педагогічні науки. – Херсон: ХДУ, 2003. – Вип. 34. – С. 188 – 191.
3. Барбіна Є.С. Гуманізація освіти. – Херсон, Айлант. – 2001. – 60 с.

4. Бобко Л.О. Гуманістичне виховання студентів вищих навчальних закладів фінансово-економічного профілю у позанавчальній діяльності: Автореф. дисерт. ... канд. пед. наук: 13.00.04. – К., 2004. – 20 с.
5. Кузнецова І.В. Гуманізація і гуманітаризація вищої технічної освіти: Автореф. дисерт. ... докт. пед. наук: 13.00.01. – К., 1993. – 51 с.
6. Кондратенко Г.М., Рідкоус О.В. Гуманістичні основи навчально-виховного процесу в творчій спадщині В.О.Сухомлинського // Педагогічні науки. – Херсон: ХДУ, 2004. – С. 212 – 216.

УДК 378.14:338.43.01/.02

В.Л. Мозговий

ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ АГРАРНОГО ПРОФІЛЮ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

На основі теоретичного аналізу у статті обґрунтовується проблема формування готовності до педагогічної діяльності майбутніх інженерів-педагогів аграрного профілю. Наводяться погляди вітчизняних та зарубіжних учених на проблему професійно-педагогічної готовності фахівців, визначені основні показники та сфери практичної належності даної компетенції.

On the basis of the theoretical analysis the problem of formation of readiness for pedagogical activity of the future engineers-teachers of an agrarian structure proves in clause. Sights of domestic and foreign scientists at a problem of is professional-pedagogical readiness of experts are considered, the basic parameters, and as spheres of a scientific urgency of this competence are certain.

Постановка проблеми. Якісна підготовка майбутнього професіонала будь-якого фахового спрямування в сучасній психолого-педагогічній науці розглядається перш за все як процес виникнення певних особистісних новоутворень: готовність до професійної діяльності, професійної ідентичності, і, нарешті, особливої інтегративної якості – професійної позиції [1: 293]. Готовність людини до здійснення суспільних, особистісних функцій зумовлює успішність діяльності, забезпечує плідність дій, керує її активністю, спрямованістю на особистісний підхід до професійних завдань. Готовність визначається вченими у двох напрямках – як ситуативна (локальна) та як довготривала (стійка), що залежить від усталених якостей суб'єкта і потребує формування [2: 9].

Діяльність педагога – це різновид професійної діяльності, яка направлена на всебічну підготовку кадрів різного функціонального призначення. Педагогічна діяльність – це процес виконання завдань, пов'язаних із навчанням та вихованням учнів, студентів на основі наукових психолого-педагогічних знань. В основі педагогічної діяльності лежать закони, які фіксують важливі зв'язки та відносини в процесі сприйняття та засвоєння нового матеріалу, враховуючи мету та завдання виховання та навчання. Реалізація даних законів передбачає знання предмета, володіння необхідним арсеналом методів, форм і засобів педагогічної діяльності [3: 106]. Науково обґрунтована педагогічна діяльність перетворюється в окремий вид трудової діяльності – педагогічну працю. Особистісна готовність педагога передбачає певну сукупність особистісних якостей, які надають можливість здійснювати професійну діяльність, обґрунтовуючи результативну сторону даної діяльності та міру досягнення педагогічного результату професійної активності [4: 192].

Підготовка до педагогічної праці реалізується через систему вищої педагогічної, університетської, інженерно-педагогічної освіти, в інститутах та на факультетах підвищення кваліфікації викладачів, в аспірантурі, докторантурі [3: 250]. Одним із основних компонентів системи педагогічної освіти є умови ефективної діяльності педагога. Вони характеризуються суб'єктивними та об'єктивними вимогами та передумовами, реалізуючи які педагог досягає